

Тимур Литвин

ЛИТВИН Тимур Сергійович — аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. Сфера наукових інтересів — соціальна філософія та філософія історії, проблеми мультикультуралізму.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ КОЛАПС У ВИМІРІ СОЦІАЛЬНО- ФІЛОСОФСЬКИХ РЕФЛЕКСІЙ

У статті проаналізовано витоки і сутність сучасних мультикультурних процесів у Європі. Розкрито метафізичну, духовно-світоглядну природу мультикультурного колапсу.

***Ключові слова:** мультикультуралізм, «мускулістий лібералізм», консерватизм, ісламо-фашизм, десекуляризація, євросекулярність.*

Актуальність. Протягом 2010-2012 років Європу знову почало лихоманити: на цей раз на порядку денному проблема мультикультуралізму. Одразу зазначимо що ми схильні залучати до проблематики мультикультуралізму значно ширше коло питань ніж просто проблема іммігрантів. Але саме таке забарвлення ця проблема отримала у сучасному європейському суспільному дискурсі, тому ми змушені йти у цьому ж руслі.

Європейські події одразу стали актуальною темою у ЗМІ, а мережа Internet переповнена коментарями, що виражають діаметрально протилежні погляди на сутність даної проблеми. Компетентність ЗМІ як правило не виходить за межі позитивістського опису фактів. Мультикультурний колапс у Європі є надзвичайно багатовимірною проблемою, чим часто нехтують журналісти, оглядачі та аналітики. Тут дуже небезпечно припускатися догматизму і спрощень чи обмежуватися банальною констатацією фактів. ЗМІ, а часто і фахівці: економісти, соціологи, політологи, спостерігаючи певну часову послідовність подій, вибудовують на цій підставі причинний ланцюжок. Як наслідок цього — прості пояснення і така ж проста, що-

© Литвин Т.С., 2012

правда не дієва, «панацея». І випадок із мультикультурним колапсом є гарною ілюстрацією нашого міркування.

Мета статті — проаналізувати мультикультурний колапс у Європі як явище духовно-світоглядного порядку. При цьому наші міркування і висновки будуть, значною мірою, спиратися на реактуалізацію ідей філософів-максималістів рубежу XIX-XX століть (Ф.Ніцше, О.Шпенглера, В.Соловйова, М.Бердяєва), що знаходилися на маргінесі філософської думки на протигагу панівній і нині у філософії мінімалістичній парадигмі, що включає у себе позитивістські, марксистські, постмодерністські течії, що, по суті, слугують підґрунтям ліберальної ідеології, та її лівачьких відтінків.

Ситуація культурної багатоманітності у країнах Європи є здебільшого історично обумовленою. Якщо ми візьмемо фаворитів «мультикультурної лихоманки»: Німеччину, Великобританію, Францію, Нідерланди, тобто держави, що першими протягом осені 2010 — літа 2011 року заявили про провал мультикультурної моделі, то у першому випадку ми матимемо проблему іммігрантів, що піднімали економіку країни у повоєнну добу, у решті ж випадків це є наслідком колишнього статусу метрополії.

Однак проблема мігрантів зараз лихоманить і ті держави, що в принципі не мали колоній і не залучали великі, етнічно однорідні групи іммігрантів у якості робочої сили. Це стосується скажімо Швейцарії, Греції, Болгарії, Італії. Є і третя група держав, які виконують роль такого собі «доброго самаритянина», це держави скандинавського регіону. Керуючись постулатами сумнозвісного європейського гуманізму і хизуючись «соціалізмом із людським обличчям», наслідком якого стала побудова суспільства всезагального добробуту, уряди цих держав цілеспрямовано заохочували маси біженців та мігрантів.

Проблема тут у тому, що Європа одночасно є глибоко національною, але усе ж єдиною у цивілізаційному відношенні. Тому коли двері відчиняють імперіалістичні держави, то зворотна хвиля іммігрантів із колоній заповоняє усю Європу. Постає питання: чому мігранти із ісламських країн ідуть до Європи? Якщо вони шукають кращого життя, тоді вони неодмінно мали б інтегруватися до нового суспільства і сприйняти його ідентичність. Однак ми спостерігаємо інше явище: іммігранти із країн Близького Сходу емігрують до Європи, де утворюють замкнені анклавні і зберігають свої культурні канони і традиції. Дану ситуацію, насправді, аж ніяк не можна назвати парадоксальною. У ренесансну добу завдяки Франсуа Рабле

став хрестоматійним вислів Аристотеля «природа не терпить пустоти». І проблема полягає у тому, що європейська цивілізація перетворилася на уособлення цієї пустоти у той час як цивілізація мусульманського Сходу уособлює у собі природну вітальну стихію, екзальтований діонісійський дух.

Есхатологічна ідея згасання, відмирання західної цивілізації не нова у філософській думці: подібні мотиви ми знаходимо у М.Бердяєва, О.Шпенглера, А.Тойнбі, Л.Гумільова. Процес занепаду європейської цивілізації не припинявся від початку ХХ століття, щоправда «холодна війна», а потім перемога західного лібералізму відвернули увагу від цієї проблематики. Проголошені Ф.Фукуямою ідеї «кінця історії» та «ліберальної есхатології» пророкували вічний спокій за долю людства і поступове встановлення суспільної гармонії на глобальному рівні [1, с. 85]. Однак на кінець ХХ століття стало очевидним, що проблема стагнації західної цивілізації не втратила актуальності.

Коли ми говоримо про мультикультурний колапс у Європі то мусимо усвідомити, що він є черговим етапом колапсу європейської цивілізації. Європа втратила пасіонарність, вітальність вона безповоротно котиться до загибелі. Сучасна Європа більше ніж у епоху Ніцше стала виразником обивательської посередності. Пропаговані на рівні етико-аксіологічних норм принципи толерантності, рівноцінності, плюралізму заганяють до тенет вільний творчий дух, забезпечуючи існування усій тій ницості і нікчемності, яка б за нормальних умов не витримала соціального відбору. Зниження народжуваності і як наслідок «старіння Європи», кар'єризм, споживацтво, легалізація одностатевих шлюбів, аборти, гендерна політика, ювенальна юстиція, евтаназія — із такими суспільними ідеалами західне суспільство не може чинити опір зростанню впливу ісламської цивілізації для якої сімейні цінності є головним смисложиттєвим чинником.

Мультикультурний колапс суть не проблема іммігрантів, це проблема втрати Європою своєї духовної сутності, ідентичності, що бере початок у модерній добі. Микола Бердяєв зазначає, що Європа ХІХ століття мала у своєму дусі два антиномічні первні: універсалізм проявом якого був колоніалізм (імперіалізм) і партикуляризм проявом якого був націоналізм. У діалектиці колоніалізму, за переконанням мислителя було приховане самозаперечення. І чим далі європейський спосіб життя і європейські цінності виходили за межі континенту, чим більше розросталися європейські держа-

ви за рахунок колоній тим більше Європа переставала бути Європою [2, с. 121].

І із цією думкою важко не погодитися, бо ж Європа традиційно була національною, моноетнічною на протигагу Новому Світу, який був повністю іммігрантським і поняття нації тут мало виключно політичний сенс і штучну природу. Тепер же Європа перестала бути національною, населення колоній, і особливо показовим є приклад Франції — люди різного кольору шкіри, різного віросповідання стали такими ж повноправними громадянами. Поняття нації у сучасній Європі втратило свою сакральну, трансцендентну, метафізичну сутність. Нація — не більше ніж *popen*, якому у реальності нічого не відповідає, метанаратив, фікція.

Взагалі парадоксально як Бердяєв зміг передбачити симптоми загибелі Європи, і якими близькими для осягнення сутності мультикультурного колапсу є його міркування. Хоча природно, що він не займався проблемою мультикультуралізму бо ж самої цієї проблеми як і поняття тоді ще не існувало. Тоді, на початку ХХ століття Бердяєв писав про жахіття світової війни і російської революції, однак його пророчі слова виглядають як своєрідна універсальна формула під яку зараз підставлені лише нові змінні. Часом здається що його міркування більше стосуються нинішньої ситуації у Європі ніж соціальних катаклізмів початку ХХ століття.

«Зі Сходу, не арійського і не християнського, — пише Бердяєв, — іде гроза на усю Європу [...]. Ніхто не переможе. Переможець не в змозі буде вже скористатися своєю перемогою. Усі однаково будуть переможеними. [...] Світ вступить у такий вимір свого історичного буття, коли ці старі категорії будуть уже непридатними» [3, с. 11]. **Тоді, під такою загрозою мислитель розумів «крайній Схід» — Китай і Японію, та «крайній Захід» — США, але східна загроза для Європи не зникла, зберегла свою сутність набувши лише нової форми. Не змінилися і причини деградації Європи і симптоми цієї деградації.**

«Усій Європі загрожує внутрішній вибух і катастрофа подібна нашій. Життя народів Європи буде відкинена до елементарного, їй загрожує варваризація. І тоді кара прийде із Азії. На попелищі старої християнської Європи, виснаженої, до самих основ власними варварськими хаотичними стихіями, забажає запанувати інша чужа нам раса, із іншою вірою, із байдужою нам цивілізацією» [4, с. 11–12]. Дивлячись на сучасну масову культуру західного штибу

і тотальний моральний релятивізм зрозуміло, що передбачена Бердяєвим «варварська хаотична стихія» дійшла свого апогею.

У вище наведеній цитаті є один цікавий момент, коли мислитель говорить про загрозу для Європи того ж вибуху, що сколихнув Росію після революції («внутрішній вибух і катастрофа подібна нашій»). Чому? Мова тут іде про етико-аксіологічну проблему співвідношення блага і цінності у Бердяєва. Перший концепт має іманентну, приземлену природу, другий трансцендентну, метафізичну. Благо — категорія соціального порядку, у той час як цінність — категорія значно вищого порядку і пов'язана із феноменом нації [5, с. 44–45]. Як бачимо, мислитель надає поняттю блага зовсім іншого значення ніж прийнято у класичній філософській традиції починаючи від Сократа і Платона. Політикум сучасної Європи, як і російська інтелігенція XIX — початку XX століть, на що натякає Бердяєв у наведеній вище цитаті, зациклений на проблемі соціального добробуту, і завданням кожного уряду будь-якої європейської держави є примноження соціальних благ. Однак, апологія блага перетворює суспільство на пасивного суб'єкта, який тільки тим і займається, що моралізує.

Яскравим прикладом того, до чого може привести зацикленість на проблемі блага є Скандинавія. Тут найвищий у Європі рівень життя і у той же час найвищий рівень самогубств. Чому? Можливо оточений благами і комфортом індивід не вважає, як сказав би Альбер Камю, що життя варте того, щоб бути прожитим, можливо життя для нього не має цінності, хоча і оточене благами? Колись войовнича, високо релігійна і моноетнічна Скандинавія перетворилася на етно-расовий калейдоскоп, де чужинці на кожному кроці чинять свавілля.

Парадоксально, що європейське суспільство, як і усе західне суспільство загалом сповнюють оптимістичні настрої, і мультикультурний колапс не сприймається як щось фатальне і непереборне. Але як писав Ніцше, «а що, коли на зло усім «сучасним ідеям» і заобонам демократичного смаку перемога оптимізму, панування розумності, практичний і теоретичний утилітаризм, та і сама демократія, сучасна йому — є, мабуть, тільки симптомом згасаючої сили, старості, що наближається, фізіологічної втоми?» [6, с. 460]. Схожу думку знаходимо у Соловйова, у його відомому діалозі «Три розмови про війну, прогрес і кінець всесвітньої історії», про те, що «помітний, пришвидшений прогрес є симптомом кінця» [7, с. 103]. І вражає тут не схожість думок обох філософів, вражає те наскільки влучно і Ніц-

ше і Соловйов, як і Бердяєв змалювали те тло на фоні якого розгортається зараз мультикультурний колапс. Отже, причини і передумови його набагато глибші ніж може здатися на перший погляд.

Конфлікт на мультикультурному підґрунті є проявом зіткнення двох принципово різних поглядів на природу і призначення суспільства і держави. Показовим є вживаний Фукуямою термін «ісламофашизм», розкритикований багатьма авторитетними дослідниками як профанація [8]. Такий собі, як сказав би Ролан Барт, «варварський неологізм», цей термін на перший погляд виглядає черговим недолугим конструктом антифа-риторики, яка не дає чіткого визначення фашистським тенденціям, але вбачає їх у будь чому.

Однак, на нашу думку, якщо врахувати, що одним із наріжних каменів фашизму був суспільний корпоративізм, і ця ж риса притаманна ісламізму, то вжитий Фукуямою термін видається не таким уже й недолугим, а радше досить вдалим. Лібералізм є індивідуалістичним, індивідуум і його свобода є базовою цінністю ліберальної ідеології. За своєю природою лібералізм антидержавний, аполітичний його мета полягає у максимальному обмеженні впливу держави на свободу індивіда. Недарма С.Жижек говорить, що сучасна західна політика стала свого роду фантомним явищем: вона максимально деполітизована і деідеологізована [9]. **Діаметрально протилежним** є феномен ісламського фундаменталізму та екстремізму. Традиційне ісламське суспільство має анархічну природу, у ньому тісно переплетені і не абстраговані один від одного релігійний, політичний і соціальний елементи. Ці елементи по суті своїй становлять єдине ціле, тіло культури.

У випадку із західним ліберальним суспільством ми зазначали що воно має антидержавну природу, у випадку ж із мусульманським — анархічну, і ці поняття не тотожні. У першому випадку ми маємо справу із негацією держави, яка не передбачає її заміни якісно іншою формою організації суспільного життя. Інший приклад демонструє ісламське суспільство. Коли ми говоримо про його анархічний характер то маємо на увазі те ж що і М.Бердяєв, коли приписував цю ж характеристику російській душі, російському суспільству [10, с. 4]. Тут доречно згадати і О.Шпенглера який об'єднавав цивілізацію мусульманського і православного християнського Сходу у єдину так звану «магічну культуру» доводячи їх ментальну, архетипну єдність [11, с.193–197]. Мусульманське суспільство не є антидержавним, тому що по-суті не знає що таке дер-

жава, і тому не може її заперечувати на відміну від західного соціуму. Держава для цивілізації мусульманського Сходу завжди була чимось формальним, несуттєвим. У цьому не важко переконатися пригадавши, що ще у середньовічну добу тут співіснували дві системи права: релігійна — «шаріат», і світська — «фікх», перша із яких мала перевагу над другою.

Якщо врахувати, що у межах європейського соціуму співіснують такі діаметрально протилежні світоглядно-ціннісні системи, то не видається дивним їхнє зіткнення у непримиренній боротьбі. Така суперечність є чи не найкращим доказом облудності ідей культурного плюралізму і безконфліктного співіснування несумісного. Тому за висловом британського прем'єра Д.Кемерона, європейському політикуму доводиться переходити до політики «мускулистого лібералізму», бо ж «толерантність, заснована на невтручанні у справи тих, хто заперечує західні цінності, себе не виправдала» [12]. І це ще один приклад того, як лібералізм набирає завуальованих тоталітарних форм, намагаючись примусити усіх слідувати його універсальним постулатам. Зрештою від самого початку лібералізм претендував на тотальність. Лібералізм суть деідеологізований тоталітаризм, позбавлений перегинів «праворуч» чи «ліворуч».

Останнім часом ЗМІ заговорили про активізацію і зростання впливу у Європі правих партій та рухів; у деяких країнах, вони навіть змогли прийти до влади [13]. Істерія у ЗМІ із приводу начебто «націоналістичного ренесансу» у Європі, що знаменує собою крах демократії і відкритого суспільства є абсурдною. Європі нічого відроджувати, вона не має Традиції, вона втратила корені і самотність. Модерн за своїм характером був антитрадиційним, уся його сутність полягала у викорінненні традиційних інститутів і їх заміні якісно новими модерними. Навіть католицизм зазнав суттєвих модерних трансформацій. Теракти Брейвіка, згорання мультикультурного курсу, прихід до влади право-популістських сил, зміни в імміграційній політиці — усе це агресивні випадки агонізуючої секуляризованої ліберальної Європи яка б'ється у передсмертних конвульсіях.

Із рештою уряди європейських держав не відмовляються від ліберального універсалізму на користь якихось право-радикальних ідей. Єдиною вимогою європейських урядів до іммігрантів є їхня повна інтеграція до європейського соціуму і засвоєння, якщо так можна висловитися, європейської ідентичності. Європейці надають перевагу правим партіям через панічний страх перед мусуль-

манською загрозою. С.Жижек не дарма пов'язує зростання впливу право-популістських сил у Європі із острахом перед Іншим та іншістю, коли логіка ліберального сноба-обивателя вкладається у формулу «нічого не маю проти, але тримайтеся від мене якнайдалі» [14]. **Якщо мусульманська культура має сакральну, трансцендентну природу, то природа західної культури іманентна і секулярна.** І хоча у світлі постмодерних трансформацій, про що говорить Ж.Ф. Ліотар, сциєнтизм, як віра у науку і прогрес, виявився дискредитованим, у результаті чого в західному суспільстві фактично утворився духовний вакуум, його секулярний характер при цьому зберігся [15, с. 92].

Говорячи про мультикультуралізм у контексті духовних трансформацій не можна оминати ідей австро-американського соціолога і лютеранського теолога Петера-Людвіга Бергера. Загалом ліберально налаштований Бергер, тим не менше, відводив релігії роль легітимуючого чинника в соціумі, без якого він втрачає будь-який сенс. Займаючись проблемою секуляризації західного суспільства, Бергер запроваджує у обіг термін «десекуляризація». Суть цього процесу у тому, що індивід прагне віднайти сенс свого існування і сенс буття соціуму, що є неможливим без релігії, навіть якщо вважати її за фікцію. Процес десекуляризації, за Бергером, ілюструє поширення протестантських конфесій у Африці і традиційно католицькій Латинській Америці. Однак, він висуває тезу про те, що ці процеси абсолютно не торкаються Європи, яка продовжує залишатися індиферентною до проблеми духовно релігійного відродження. Він навіть вводить поняття «євросекулярність», яке на думку дослідника є однією із умов вступу до ЄС [16, с.122].

Щоправда у Європі частішають досить успішні випадки ісламського прозелітизму серед місцевого населення. Так, у квітні 2012 року латвійська Поліція Безпеки підтвердила факт переходу в іслам значного числа як титульного так російськомовного населення республіки і висловила обґрунтоване побоювання, щодо зростання екстремістських настроїв [17]. Тому ми не поділяємо ліберального оптимізму Фукуями, який впевнено стверджує, що ісламізм не може скласти конкуренцію ліберальній демократії. Хоча останній і погоджується із тим що ісламська цивілізація — єдина, що протриває модерніті на глибинному рівні [18]. Фукуяма, також, змушений визнати факт підйому релігійного фундаменталізму у рамках аврамічної традиції, що на його думку «демонструє загальну не-

вдоволеність безликістю та духовною пустотою ліберальних споживацьких суспільств» і «пустота в серцевині лібералізму, безперечно є ідеологічним дефектом» [19, с. 105].

Висновки. У підсумку зазначимо, що на нашу думку феномен мультикультурного колапсу, як і будь-який соціальний катаклізм, слід аналізувати, у першу чергу, як явище духовного порядку, відриваючись від емпірії. На цьому зокрема наголошував і М.Бердяєв, ряд міркувань якого допомогли нам проаналізувати проблему мультикультуралізму під іншим кутом зору ніж це має місце у сучасному європейському суспільно-політичному дискурсі.

Намагаючись зрозуміти природу і сутність «мультикультурної лихоманки» у Європі журналісти і політики даремно шукають відповіді у банальній статистиці політекономії чи соціології, як це зробив Тілло Саррацин у скандальній книзі «Німеччина самоліквідується» [20]. Європейське мислення характеризується сухою закостенілою раціональністю і прагматизмом і тому не бачить за останніми подіями причин духовного, світоглядного характеру, часом ірраціональні, стихійні, які часто можна досягнути лише інтуїтивно або через метафізичну умоглядність.

Колись Редьярд Кіплінг сказав, що Схід це Схід, а Захід це Захід і їм ніколи не зійтися. Та історія знала періоди єдності Сходу і Заходу. Хоча Схід як культурний феномен можна визначати порізному. У глибинних основах європейського Заходу та ісламського Сходу лежить єдність. Із одного боку ця єдність підкреслена елінізмом, із іншого — аврамічною традицією, до якої належать як християнство так й іслам. Зокрема філософ традиціоналіст Рене Гєнон підкреслював ту особливість, що ісламський Близький Схід не просто у корені не протистоїть Заходу, але є містком між ним і Сходом у строгому смислі. Особливо ця єдність була підкреслена у середньовічну добу, через те, що обидві культури належали до однієї парадигми [21].

Між мусульманським Сходом та європейським Заходом насправді більше спільного ніж відмінного, і мультикультурний колапс у Європі є жахливим історичним непорозумінням. Абсолютно помилковим є трактування мультикультурного колапсу як проблеми начебто одвічного конфлікту між Сходом і Заходом. На противагу спрощеному і вульгаризованому контексту сучасних європейських мультикультурних процесів, мультикультурний колапс можна характеризувати як результат конфлікту соціального, а саме зма-

гання корпоративізму із хворобливим ліберальним індивідуалізмом, а також, у вимірі релігійно-світоглядному, як зіткнення двох суспільних моделей — сакралізованої і секуляризованої.

Література

1. Фукуяма Ф. Конец истории? / Ф.Фукуяма // Вопросы философии. — 1990. — № 3. — С. 84-118.
2. Бердяев Н. Судьба России / Н.Бердяев; [Репринт. воспр. изд. 1918 г.]. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 256 с.
3. Бердяев Н. Судьба России / Н.Бердяев; [Репринт. воспр. изд. 1918 г.]. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 256 с.
4. Бердяев Н. Судьба России / Н.Бердяев; [Репринт. воспр. изд. 1918 г.]. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 256 с.
5. Бердяев Н. Судьба России / Н.Бердяев; [Репринт. воспр. изд. 1918 г.]. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 256 с.
6. Ницше Ф. Так говорил Заратустра; К генеалогии морали; Рождение трагедии, или Эллинство и пессимизм: Сборник / Ф.Ницше; [Пер. ред. и прим. К. Свасьяна]. — Минск : Попури, 2001. — 624 с.
7. Соловьев С. Три розговора о войне, прогрессе и конце всемирной истории, со включением краткой повести об антихристе и с приложениями / В.Соловьев. — М. : Товарищество А.Н.Сытин и К^о; Фирма ПИК, 1991. — 192 с. Ук. Соч. — 1991.
8. Дугин А. Малый шайтан исламо-фашизма (ответ на статью Фукуямы) [Электронный ресурс] / А.Дугин. — Режим доступа: <http://old.russ.ru/politics/20021226-dug.html>
9. Жижек С. Либеральный мультикультурализм или варварство с человеческим лицом [Электронный ресурс] / С.Жижек. — Режим доступа: <http://politcom.org.ua/?p=1863>
10. Бердяев Н. Судьба России / Н.Бердяев; [Репринт. воспр. изд. 1918 г.]. — М. : Изд-во МГУ, 1990. — 256 с.
11. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Том 2: Всемирно-исторические перспективы / О.Шпенглер; [Пер. с нем. и прим. И.Маханькова]. — М. : Мысль, 1998. — 606 с.
12. Британский премьер осудил политику мультикультурализма // Информагентство Lenta.ru. [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.lenta.ru/news/2011/02/05/multicult/>
13. Артюхов А. Отказ от мультикультурализма означает крах [Электронный ресурс] / А.Артюхов. — Режим доступа: [EChttp://badnews.org.ru/news/otkaz_ot_multikulturalizma_oznachaet_krah_es/2011-05-02-7816](http://badnews.org.ru/news/otkaz_ot_multikulturalizma_oznachaet_krah_es/2011-05-02-7816)
14. Жижек С. Либеральный мультикультурализм или варварство с человеческим лицом [Электронный ресурс] / С.Жижек. — Режим доступа: <http://politcom.org.ua/?p=1863>

15. *Лиотар Ж.-Ф.* Состояние постмодерна / Ж.-Ф.Лиотар; [Пер. с фр. Н.Шматко]. — М. : Институт экспериментальной социологии; СПб. : Алетейя, 1998. — 160 с.

16. *Руткевич Е.* Питер Бергер — полвека творческого пути / Е.Руткевич // Социологические исследования. — 2011. — №1. — С. 114-123.

17. Латвійська Поліція Безпеки стурбована можливістю радикалізації мусульманської спільноти [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/specsluzhbi-latviyi-poboyuyutsya-masovogo-perehodu-gromadyan-v-islam.html>

18. *Фукуяма Ф.* Началась ли история опять? [Электронный ресурс] / Ф.Фукуяма. — Режим доступа: <http://old.russ.ru/politics/20021106-fuk.html>

19. *Фукуяма Ф.* Конец истории? / Ф.Фукуяма // Вопросы философии. — 1990. — № 3. — С. 84-118.

20. *Тоганова Н.* Манифест Саррацина [Электронный ресурс] / Н.Тоганова— Режим доступа: http://www.polit.ru/article/2011/04/15/sarrazin_buch/

21. *Генон Р.* Кризис современного мира [Электронный ресурс] / Р.Генон — Режим доступа: <http://lib.ru/POLITOLOG/genon.txt#3>

Литвин Т.С.

ЕВРОПЕЙСКИЙ МУЛЬТИКУЛЬТУРНЫЙ КОЛАПС В ИЗМЕРЕНИИ СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИХ РЕФЛЕКСИЙ

В статье проанализированы истоки и сущность современных мультикультурных процессов в Европе. Раскрыта метафизическая, духовно-мировоззренческая природа мультикультурного коллапса.

Ключевые слова: мультикультурализм, «мускулистый либерализм», консерватизм, исламо-фашизм, десекуляризация, евросекулярность.

Litvin T.S.

EUROPEAN MULTICULTURAL KOLAPS TO MEASURE THE SOCIAL AND PHILOSOPHICAL REFLECTION

The article analyzes the the origins and nature of modern multi-cultural processes in Europe. Discloses the metaphysical, spiritual and ideological nature of the multicultural collapse.

Keywords: multiculturalism, “muscular liberalism”, conservatism, islamofascism, secularism, eurosecularity.

Надійшла до редакції 10.07.2012 р.